

Från storstad till landsort – förortsindexerat tal i dagens Sverige¹

Ellen Bijvoet, Karin Senter & Margareta Svahn

1 Inledning

Hur görs förorten? Var hörs förorten? Hur uppfattas förorten (eller snarare förortens svenska)? Det är de tre övergripande frågeställningarna i föreliggande artikel. Vi kommer att belysa de här frågorna utifrån olika perspektiv och med olika angreppssätt – lingvistiskt etnografiska, variationslingvistiska och folklingvistiska – och illustrera dem med data från våra egna studier.

Platsen är viktig, för att inte säga avgörande, för det förortsindexerade tal som är i fokus för artikeln. Med vår titel vill vi signalera att förortsindexerat tal inte uteslutande är något storstadsfenomen, utan att det även finns på mindre orter. Förortsindexerat tal är dessutom ett världsomspännande fenomen. Här kommer vi dock att fokusera på Sverige. Vi kommer att göra nedslag på framför allt två platser: Storstockholm och en mindre stad i Västergötland. Platserna kan te sig olika, inte minst i storlek, men fokuserar man på de socioekonomiskt förfördelade (eller eftersatta) områden som platserna rymmer framträder likheter. Det område i den västgötska staden som Svahn undersöker liknar i demografiskt avseende de Storstockholmsförorter där Bijvoets och Senter's studier har genomförts. Bland annat utmärks områdena av en diversifierad språksituation och en stor andel invånare med utländsk bakgrund och föreställningar om *klass*, *etnicitet*, *religion*, *sysselsättningsgrad* och *utbildningsnivå* omgärdar områdena. Men kan man för den sakens skull kalla ett socioekonomiskt eftersatt område på en mindre ort för en förort? Vi menar att man kan det, då förort² är något som görs bland unga, genom språk och andra semiotiska

¹ Artikeln bygger till vissa delar på tidigare publikationer (Bijvoet & Senter 2021, Svahn 2021).

² För en problematisering av begreppet *förort*, se Bijvoet och Senter 2021.

uttrycksmedel som klädstil och musiksmak. Och detta *görande* pågår även utanför storstäderna.

Paraplybegreppet *förortsindexerat tal* (eller *förortsindexerad svenska*) används i den här artikeln för sådana former av majoritetsspråksvariation som har utvecklats bland unga i mångspråkiga områden. Förledet *förort* signalerar en specifik platsanknytning, till skillnad från exempelvis de mer generella beteckningarna *contemporary urban vernacular* (Rampton 2011a) och *urban youth styles* (Jonsson 2014) som används av en del andra forskare i fältet. Anledningen till att vi väljer att markera platsanknytning är att förortsförankrade unga, med rätta ser sig själva, som upphovspersoner till den form av språklig variation som framför allt hörs i mångspråkiga förortsområden.

I beskrivningen av unga förortsförankrades språkbruk gör vi en uppdelning mellan den mångspråkiga slangen (*förortsslang*) och den mer standardnära svenskan med ”förortsklang” (*förortssvenska*). Det handlar dock inte om två väsensskilda koder, utan snarare om ett kontinuum mellan olika former eller grader av förortsindexerad svenska (Bijvoet & Fraurud 2016, Bijvoet & Senter 2021).

Gemensamt för ”slangen och klangen” är vissa språkdrag som gör att talaren placeras som hemmahörig i förorten. Det kan, som tidigare forskning har visat, handla om en stackatoartad talrytm (Bodén 2011, Young 2019) och en förortsmelodi, som innebär att prosodin går upp eller planar ut där den enligt mellansvensk standard förväntas gå ner (Kotsinas 1994, Bodén 2011, Bijvoet & Senter 2021). Talet kan också rymma syntaktiska konstruktioner som V3 (Ganuza 2008, Sangfelt & Senter u.a.). Den avgörande skillnaden mellan de båda formerna av förortsindexerat tal är att förortssvenskan saknar slangord. Förortsslangen kan bäst karaktäriseras som en ungdomsstil och förortssvenskan som en sociodialektal form av svenska.

Förortsslang utgör ett exempel på enregistrerad majoritetsspråksvariation (se Agha 2003). Talet kopplas till en viss tänkt talare, företrädesvis en ung person med förortsbakgrund, och det benämns också – ibland som *ortenspråk*, *ortenslang* eller kort *slang* (se Senter 2022). Det råder ingen koncensus när det gäller benämningar, men talet urskiljs som ett språkligt register och etiketteras. För det vi kallar

förortssvenska är det annorlunda. Talet beskrivs, som vi kommer att visa nedan, men det benämns inte. Vi tolkar det som om förortsslangens enregistreringsprocess är längre framskriden än förortssvenskans (jfr Bijvoet 2018).

Anledningen till att vi gör en uppdelning mellan förortsslang och förortssvenska är att vi vill uppmärksamma de nyanser som finns i förortsindexerat tal och visa att förortsindexerat tal kan vara såväl informellt som formellt och såväl inåt- som utåtriktat (Runfors 2009). Begreppsparet behövs helt enkelt för att kunna beskriva de unga talarnas språkliga praktiker. De unga ska inte behöva missbedömas avseende sin språkliga kompetens, vilket riskerar att ske om inte en explicit uppdelning mellan ”slang och klang” görs. De ska inte heller, på grund av att deras formella tal tolkas som slang, tillskrivas en ”attityd” i form av en alltför avslappnad inställning i formella samtalssituationer (mer om detta längre fram i artikeln).

Frågorna som vi inleder den här artikeln med (se ovan) är tre till antalet och det är också de angreppssätt med vilka vi, i våra tidigare studier, har tagit oss an ämnet förortsindexerat tal. Det är de tre frågorna som strukturerar artikeln. Under rubriken *Hur görs förorten?* presenteras en lingvistisk etnografisk undersökning utförd i Storstockholmsområdet (Senter 2022). Under rubriken *Var hörs förorten?* anläggs ett variationslingvistiskt perspektiv på förortsindexerat tal i en mindre stad i Västergötland (Svahn 2021). Och under rubriken *Hur uppfattas förorten?* presenteras resultat från några folklingvistiska perceptionsstudier om människors attityder till förortsindexerat tal (Bijvoet & Fraurud 2012, 2016, Bijvoet 2018, Bijvoet & Senter 2021). I artikelns avslutning lyfter vi sedan värdet av att olika angreppssätt används i studiet av ett och samma språkliga fenomen samt förtjänsterna med att använda två benämningar – förortsslang och förortssvenska – i forskning och samtal om förortsindexerat svenska.

2 Hur görs förorten?

Senters avhandlingsstudie (2022) om förortsförankrade ungas positionering genom bland annat språk är teoretiskt och metodologiskt förankrad i lingvistisk etnografi. Vetenskapsgrenen kan beskrivas som ett möte mellan lingvistik och etnografi där fokus ligger på ett mindre sammanhang (Rampton m.fl. 2004). Den omgivande kontexten är för den sakens skull inte oviktig. ”Big things matter if we want to understand small things of discourse”, påpekar till exempel Blommaert (2007:120). Detta blir särskilt tydligt i analysen av det positioneringsarbete som deltagarna i Senters studie – 19 flerspråkiga gymnasieungdomar med mångspråkig förortsbakgrund – är engagerade i. Ungdomarna i studien har följts under tre skolterminer på ett högskoleförberedande gymnasieprogram. Materialet består av drygt 84 timmar ljudinspelningar samt 191 sidor fältanteckningar. Det utgörs mestadels av situationer som inte är arrangerade i forskningssyfte, men också av intervjuer och fokusgruppsamtal.

Det positioneringsarbete Senter beskriver i avhandlingen inbegriper bland annat en användning av vissa språkliga resurser, religionsutövning samt preferenser och val gällande musik- och klädstil. I detta arbete ställs förort mot majoritetssamhälle. Den reflexiva positioneringen som ett *jag* eller *vi* påverkas av en interaktiv positionering som ett *dom*, det vill säga att deltagarna påverkas av majoritetssamhällets (ofta negativa) syn på exempelvis deras tal och religiösa utövning (se Davies & Harré 1990). En av deltagarna beskriver förorten som ”något eget” och i deltagarnas resonemang anas ibland en stolthetens motdiskurs i relation till sådant som indexerar majoritetstillhörighet. Genom den diskursen kan ett stärkande *vi* skapas och upprätthållas.

Studien är ingen renodlad produktionsstudie, utan *vad* som sägs är generellt intressantare för studien än *hur* det sägs. Ett huvudresultat är ändå att alla deltagare ”låter förortska” i alla undersökta kontexter, såsom lektionsarbete, skolredovisningar och en anställningsintervju (där det framför allt talas förortssvenska) och raster, luncher och poesiframträdanden (där det talas förortssvenska och förortsslang).

Förortsklangen tystnar aldrig, vilket Deniz³ är inne på i nedanstående utdrag (se ex. 1).

Exempel 1

- 1 Deniz: typ i dagens samhälle nu om jag går och
2 träffar någon från: för:orten ja kom- asså
3 även om om personen inte använder slang ja
4 kommer märka (.) på grund av uttalet

Deniz beskriver att hon genast märker om någon har förortsbakgrund, också när hen inte talar slang, och det på grund av uttalet. Det hon beskriver, men inte benämner, är alltså det vi kallar förortssvenska.

Förorten ”görs”, som ovan nämnts, framför allt i relation till något annat: majoritetssamhället och majoritetsunga. Ofta när studiens deltagare ska beskriva sitt språk, sin vardag och sina ställningstaganden sker det genom att de distanserar sig från sådant som upplevs indexera majoritetsungdom. De identiteter som skapas konstrueras således genom ett likhets- och skillnadstänkande, där ingruppen (de unga från förorten) tar fasta på likheter sinsemellan och sedan kontrasterar dessa mot utgruppens förmodade – alternativt upplevda – olikheter (jfr Bucholtz & Hall 2005). I samtal om hur deltagarna pratar diskuterar de ofta hur de *inte* pratar, och jämför då sitt tal med majoritetstalarare. Ibland framställs då deltagarnas sätt att tala som ”det normala” och majoritetsungdomars sätt som ”det avvikande”. Men i de flesta samtal om detta ämne underordnas förortsindexerat tal en mer normnära svenska. Några deltagare diskuterar exempelvis ett TV-inslag från 1980-talet med intervjuer av förortsförankrade ungdomar (se ex. 2).

³ Alla namn på deltagare i våra studier är fingerade.

Exempel 2

1 Amina: asså hur dom pratar, (.) asså dom
2 pratar mer såhär renare svenska=
3 Diana: rikssvenska
4 Amina: [elle:r]
5 Deniz: (sen) ah
6 Diana: [ah]
7 Amina: [ah] ja vet inte hur ja ska=
8 Deniz: asså i da:g=
9 Amina: [°förklara] de°
10 Deniz: dom hade inte så mycke hur ska man säga
11 (.) typ=
12 Diana: dom har bra:-
13 Deniz: [deras uttal]
14 Diana: exakt
15 Aida: [(oj oj)]
16 Diana: dom har (ett) bra: ordförråd
17 Aida: [ah]
18 Deniz: [ah (asså så)här]
19 Aida: [ah asså] deras grammatik är
20 bättre

Amina, Aida, Diana och Deniz fäller konstateranden som att ungdomarna i TV-inslaget talar ”renare svenska” (rad 2), att ungdomarna har ett bra uttal och ett bra ordförråd (rad 11–12, 15) och att deras grammatik är bättre (rad 18–19). Ingenstans nämns explicit att deltagarnas sätt att tala skulle vara ”sämre” eller direkt dåligt, men för att någons tal ska anses vara ”bättre” krävs, logiskt nog, att någon annans anses vara ”sämre”.

Deltagarna förhåller sig över lag till en standardspråksnorm. De är medvetna om att det finns ett sätt att tala som uppfattas som standard och att denna standard är placerad högst upp i en språklig hierarki. De förhåller sig också till en anpassningsdiskurs som går ut på att de förväntas anpassa sitt sätt att tala i enlighet med en standardnärmare svenska. Anpassningen är tydligt ideologiskt impregnerad och berör sådant som ”fint” och ”fult” och ”vårdat” och ”ovårdat” språk. Genom en indexikal värdetillskrivning (se Ochs 1997, Silverstein 2003)

riskerar också deltagarna att tillskrivas negativa egenskaper från majoritetssamhällets håll.

Maryam har exempelvis varit på en anställningsintervju för ett extra-jobb som barnvakt och fått negativ respons på sin språkanvändning. Intervjun spelades inte in. Det finns alltså inga data som kan styrka hur Maryam faktiskt lät, men hennes upplevelse av att gå på en anställningsintervju och kritiseras för sitt tal finns dokumenterad i materialet. På sin mobiltelefon visar Maryam de andra i gruppen en mejlkonversation mellan henne och rekryteraren, som kommenterar att Maryam ska ha sagt saker som *fett*, *nice* och *cool* under intervjun (se ex. 3).

Exempel 3

- 1 Amina: va sa du ens på intervjun?
2 Maryam: ja va mig själv X a:h
3 Diana: sa du fett nice
4 Maryam: nej a- säg- säger ja sånt
5 Diana: ne:j
6 Aida: [hon] säger inte ens sånt *skratt*
7 Maryam: fett nice va då fett nice
8 Diana: cool ja vet inte va:d
9 Solle: [de där] är inte ens slang för
10 (att man)=
11 Maryam: [ah ja vet]
12 Solle: i svenskan använder bokstavligen nice=
13 Maryam: [ah de är de (där) ja menar såhär
14 coo:l] ja tänkte såhär ba
15 Amina: va- var bor den här familjen ens
16 Solle: [X] om du hade sagt
17 bre å såna hä:r grejer
18 Maryam: ah ja sa inte (asså) ja va fett
19 for:mell ja höll mig
20 Amina: vet du, (.) iskall vet du vad du
21 skulle svara till-baka (.) ja skulle
22 svara ja vill inte ens ha
23 (jobbet)

Amina undrar vad Maryam egentligen sa under intervjun (rad 1). Maryam säger då att hon var sig själv, vilket inte utgör något tydligt svar på Aminas fråga (rad 2). Diana fortsätter med att fråga om Maryam faktiskt sa ”fett nice”, varpå Maryam inflikar att hon inte säger sådant (rad 3–4). Hon får stöd av Aida, som genom samtalet upprepar att Maryam inte säger *fett*, *nice* och *cool* (rad 6). Solle ger sig sedan in i ett resonemang om vilka uttryck som tillhör svenska språket och inte, och att de uttryck som ingår i svenskan – i bestämd form – är okej att använda också under en anställningsintervju. Enligt Solle ingår *nice* i svenskan, och därför hade det varit okej för Maryam att använda det. Annat hade det varit om hon hade sagt *bre* (du/polaren) (rad 9–10, 12, 16–17). Ingen följer upp Solles inlägg, men hans resonemang är intressant på så sätt att det förmedlar att ”svenskan” och förortsslangen är tydligt avskilda, och att ”svenskan” har hegemonisk status avseende vilket språk som är okej att använda. Maryam hävdar sedan att hon var ”fett formell” och säger ”ja höll mig” (rad 18–19). Det visar att hon har ordet *fett* som förstärkningsord i sitt aktiva ordförråd, men inte att hon för den sakens skull också använde det under intervjun. Att hon säger ”ja höll mig” signalerar att det formella talet kräver behärskning och koncentration, och att informellt tal är det som ligger närmast Maryam.

Vid ett senare tillfälle återkommer Maryam till den här händelsen. Hon ifrågasätter då inte bara rekryterarens beskrivning av hennes tal, utan också själva indelningsgrunden för motsatsparet formellt–informellt. I en rapp utläggning använder hon forskaren, som har majoritetsbakgrund, som jämförelseobjekt och ifrågasätter varför hennes (Maryams) tal och sätt att bete sig uppfattas som informellt, medan forskarens uppfattas som formellt. Hon ställer sedan ett antal retoriska frågor till en tänkt rekryterare om varför hon inte kan prata som hon vanligen gör eller bete sig eller klä sig som hon vill. Maryam bär *sjal* (*hijab*) och har tidigare beskrivit det som en försvårande omständighet i rekryteringssituationer. Hon ifrågasätter avslutningsvis varför hon inte kan vara sig själv under en anställningsintervju. Samma önskan om att kunna vara sig själv framförs av flera deltagare. Vad ”sig själv” egentligen består i preciseras inte, men det verkar handla om att inte behöva spela enligt någon annans regler utan att kunna tala, klä

sig och föra sig på ett sätt som i dag inte stämmer med majoritetssamhällets normer.

Maryams ifrågasättande kan kännas nedslående, då det så tydligt visar på den marginalisering hon upplever. Samtidigt kan själva ifrågasättandet förstås som en effekt av en stolthet över ”det egna”, som deltagarna beskriver förorten som, och som ett krav på respekt. I ett samtal med Deniz och Latife framträder denna stolthet när de svarar på en fråga som forskaren ställer om ämnet. Deniz ägnar sig åt poetry slam och har under en poesiskrivarkurs tillsammans med andra unga med förortsbakgrund fått rådet av en kursledare att använda förortsindexerat språk (se ex. 4).

Exempel 4

- 1 Deniz: de är de han: han [ledaren på
2 kursen] brukar säga
3 asså nedvärdera inte att ni har ett
4 språk asså som
5 asså (han ba) utnyttja den=
6 Latife: mm
7 Deniz: ni kan uttrycka er på ett sätt som ingen
8 annan kan så ja tycker de lite bra grej
9 asså
10 Forskare: kan du känna stolthet
11 Deniz: ja känner mig fett stolt asså ja eh
12 Latife: [ah sanningen↑] de är sa:nt

Deniz svarar att hon känner sig ”fett stolt” över sitt förortsindexerade tal (rad 8). Latife uttrycker detsamma, vilket hon visar genom att aktualisera en så kallad *jag svär*-diskurs. Den går ut på att intyga att det man själv eller någon annan säger är sant och har tyngd. Latife gör detta genom ett bekräftande ”sanningen” (rad 9). Andra uttryck som används i detta syfte är *på riktigt*, *wallah* (jag lovar på Gud), *handen på Koran* och *no cap* (från engelskans *capping* – att ljuga). Den stolthet som Deniz säger att hon känner kan vara en av anledningarna till att deltagarna ogillar att unga utan förortsförankring använder förortsslangens vokabulär. De menar att unga utan förortsförankring ser ner på människor i förorten samtidigt som de använder förortens

språk. Några av deltagarna använder begreppet *kulturell appropriering* för att förklara vad det handlar om och vad som sker, nämligen att någon lånar något utan upphovspersonens godkännande (se Matthes 2016). "Låntagarna" beskrivs som vita medelklassungdomar utan erfarenhet av förorten. Den här synpunkten aktualiserar betydelsen av etnicitet för förortsindexerat tal. Etnicitet är inte nödvändigtvis viktigare än andra sociala kategorier som till exempel klass, men eftersom boendesegregationen ser ut som den gör och förorten i stor utsträckning befolkas av människor med utländsk bakgrund blir kategorin relevant. Etnicitet har alltså betydelse för vem som uppfattas som så kallad autentisk talare och vem som inte gör det (jfr Bucholtz 1997 och Hyttel-Sørensen 2017).

Som det empiriska materialet i detta avsnitt visar är "att göra förort" en ständigt pågående process, vilken inte endast kan beskrivas med statistiska uppgifter och demografiska data. Exempel ur vardagen får i stället illustrera de förhandlingar som pågår och de positioner som kan intas av förortsförankrade unga människor.

3 Var hörs förorten?

Som redan framgått är förortsslang och förortssvenska inte enbart ett storstadsfenomen. Svahns studie (2021) om förortsindexerat tal i en mindre västgötsk kommun visar att om de i inledningen beskrivna förutsättningar finns, kan förortsindexerat tal även förekomma på mindre orter. Den aktuella kommunen har drygt 55 000 invånare, varav cirka 17 % har utländsk bakgrund (dvs. att de är utrikesfödda eller födda i Sverige med två utrikesfödda föräldrar). I kommunen finns ett område som av lokalbefolkningen uppfattas som en förort. Där bor drygt 6 000 personer, varav 54 % har utländsk bakgrund.

Dialektbruk bland ungdomar i Västergötland har tidigare undersökts, bland annat av Svahn och Nilsson (2014), men i den studien ingick endast ungdomar som av sig själva och andra identifieras som enspråkiga svensktalande. Huvudsyftet med den aktuella uppföljningsstudien (Svahn 2021) var att inkludera flerspråkiga informanter för att kunna jämföra enspråkiga ungdomars dialektalitet med flerspråkiga ungdomars, men också för att undersöka om det fanns någon form av förortsindexerad svenska i förortsområdet.

I undersökningen – som har ett variationslingvistiskt perspektiv – studeras talet hos 29 informanter i åldern 15–18 år, varav 10 är från förortsområdet och 19 från andra delar av staden. Materialet består av samtalsliknande gruppintervjuer som har analyserats såväl kvantitativt som kvalitativt. Analysen av det insamlade materialet visar att samtliga av de förortsförankrade ungdomarna som deltog i studien hade en klang av förort i sitt talspråk. Ett ytterligare syfte med studien blev därmed att beskriva vad som var typiskt för dessa ungdomars sätt att tala, och om det gick att finna ett slags blandning av regionala drag och förortsdrag. En sådan blandning har beskrivits i flera danska studier (Christensen 2012, Skovse 2018) och det blev därför intressant att se om talet i den aktuella småstadsförorten följde samma mönster eller om situationen där var en annan.

För varje individ har drag som avviker från ”standardnormen” excerperats. Informanternas bruk av olika dialektdrag, liksom hur ofta dessa förekommer, utgör deras grad av dialektalitet. På motsvarande vis har grad av förortsklang beräknats. Vid analysen av det inspelade materialet har också ett kvalitativt perspektiv anlagts, där *vad* ungdomarna säger under samtalen tas med i beaktande. Samtalen handlade bland annat om var informanterna bor, vad de har för fritidsintressen och hur de tänker kring sin framtid.

Resultaten visar att det regionala språket knappt alls förekommer hos de västgötska, förortsförankrade ungdomarna. Ju högre grad av förortsklang som kan höras hos en individ desto färre dialektdrag finns där. Idris är den informant som exemplifierar detta tydligast. Han har högst grad av förortsklang och samtidigt en mycket låg grad av dialektalitet. Den blandning av regionala drag och förortsdrag som beskrivs i danska studier (Christensen 2012, Skovse 2018) är alltså ovanlig i det västgötska materialet. Idris hemmahörighet i den aktuella förorten är också mycket tydlig. Kärleken till livet i hemförorten märks genom hela samtalet (ex. 5):

Exempel 5

1 Idris: [förortsnamnet] ä fantastist (.) ja ha
2 bott där den största delen av
3 mitt liv (.) ja flyttade dit när ja va
4 tre år gammal # i
5 [förortsnamnet] har ja många vänner
6 mycke släkt ock min sjära familj
7 (.) de finns allt i [förortsnamnet] (.)
8 du kan bli va fan du vill där
9 borta

Karim, den förortsförankrade ungdom med högst grad av dialektalitet, har också lägst grad av förortsklang. Han är inte uppvuxen i förorten som de övriga utan flyttade dit i 10-årsåldern och han gick då i skolan inne i staden. Först under tonåren började han umgås på ungdomsgården i förorten och han gillar att vistas där och hänga med de andra ungdomarna.

Yasmin är en av de få som blandar dialektala och förortska drag. Hennes tal är dock vare sig särskilt förortskt eller regionalt, utan hon är snarare förhållandevis standardspråklig. Hon berättar hur hon växlar mellan olika sätt att tala (ex. 6):

Exempel 6

1 Yasmin: allså ja prata ju olika mä mina
2 föräldrar (.) nä ja ä på
3 [namn på ungdomsgården] å nä ja ä på
4 skolan å pratar mä lärare

Yasmin identifierar sig i högre grad än de andra förortsförankrade ungdomarna i studien med den mera centrala delen av den västgötska staden. Hon riktar sig också utåt och säger att hon gärna vill bo i Istanbul ett tag, men utesluter inte att hon i framtiden kommer att flytta tillbaka till Västergötland.

För flertalet av de förortsförankrade ungdomarna framstår det annars som om den övriga delen av staden är ganska ointressant. De går visserligen i skolan inne i staden, men lever en stor del av sina liv i

förorten. Kanske hittar man svaret på varför ungdomarna i så låg grad låter regionala i deras starka förankring i förorten (jfr Sernhede 2007). Förutom en lokal förankring i den västgötska förorten har flera av ungdomarna också en global förankring (jfr Lundqvist 2010). Detta märks till exempel hos Yasmin och inte minst hos Idris. På frågan om han tänker stanna i förorten svarar Idris: ”ja vill flytta / så fort de går”. Och det är USA han tänker sig: ”inget Sverige / lämna Sverige direkt”. Där, i USA, ska han bli företagare och ”när ja ä där ja ska göra [förortsnamnet] sjänt”.

I förhållande till tidigare undersökta städer som Stockholm, Göteborg och Malmö är den aktuella västgötska staden liten. Men förutsättningarna för att förortsindexerat tal ska höras finns även här. I demografiskt hänseende liknar den västgötska förorten en del förortsområden i större städer, och ungdomarna har en tydlig förankring i ”orten”. De umgås företrädesvis med andra ungdomar från området och gärna på den välkända ungdomsgården. Det är snarare platsförankringen i den mångspråkiga förorten än *var* i Sverige förorten är belägen som är avgörande för hur ungdomarna talar. Och på samma sätt som i Selters studie (2022) syns en uppdelning mellan minoritets- och majoritetsungdomar och de positioner de intar.

4 Hur uppfattas förorten?

I forskningen om förortsindexerad svenska har studier av språklig produktion länge dominerat (se t.ex. bidragen i Källström & Lindberg 2011, Young 2019), men det finns även ett stort intresse för den här formen av språklig variation bland både folklingvistiskt och språkideologiskt inriktade forskare. Den språkideologiska forskningen fokuserar bland annat på mediediskursen kring förortsindexerat tal i Sverige. Den visar hur media bidrar till att sprida föreställningen om att ett sådant sätt att tala – särskilt slangen – oundvikligen leder till misslyckad skolgång, okvalificerade jobb eller arbetslöshet (Milani 2010, Stroud 2013). Slangen har också beskyllts för att vara ett uttryck för aggressiv maskulinitet och starkt kopplad till gängkultur och kriminalitet (se ex. Milani & Jonsson 2018). Sådana skildringar påverkar i sin tur uppfattningarna om och attityderna till förortsindexerat tal bland människor runt om i Sverige.

Det förortsindexerade talet förknippas alltså av många språkbrukare med låg status. Tidigare forskning har dock visat att det förekommer en hel del variation i fråga om lyssnarperceptioner (se t.ex. Bijvoet & Fraurud 2012, 2016). Variationen handlar dels om att lyssnare skiljer sig i hur de *bedömer* olika sorters svenska. Svenska som på något sätt ”låter förortsk” förknippas allmänt med kaxighet, tuffhet och ”att ha attityd” – dvs. med egenskaper som generellt inte uppfattas som öppet positiva. Men för vissa grupper av språkbrukare har den förortsindexerade svenskan förtäckt eller dold prestige (jfr Jonsson 2007, Årman 2018). Variationen i fråga om lyssnarperceptioner handlar också om att olika lyssnare *identifierar* olika sorters svenska på olika sätt; de hör helt enkelt olika saker. Detta var ett av huvudresultaten från det fleråriga forskningsprojektet SALAM (Bijvoet och Fraurud 2012, 2016).⁴

I SALAM-projektet deltog 343 ungdomar från nio demografiskt sett olika gymnasieskolor, spridda över hela Stockholm. Ungdomarna i studien fick lyssna på tolv talprov av såväl enspråkiga som flerspråkiga talare med olika social bakgrund, och bland annat föreslå en beteckning för de olika sorters svenska som de fick höra. Beteckningarna analyserades och sorterades in i olika kategorier; beteckningar som tog fasta på talarens ålder eller kön (ex. *ungdomsspråk* resp. *tjejsnack*) sorterades in i en kategori, beteckningar som tog fasta på talarens regionala bakgrund (ex. *stockholmska*) i en annan och de som tog fasta på talarens anknytning till ett mångspråkigt förortsområde (ex. *ortenspråk* eller *ghettosvenska*) i en tredje, osv.

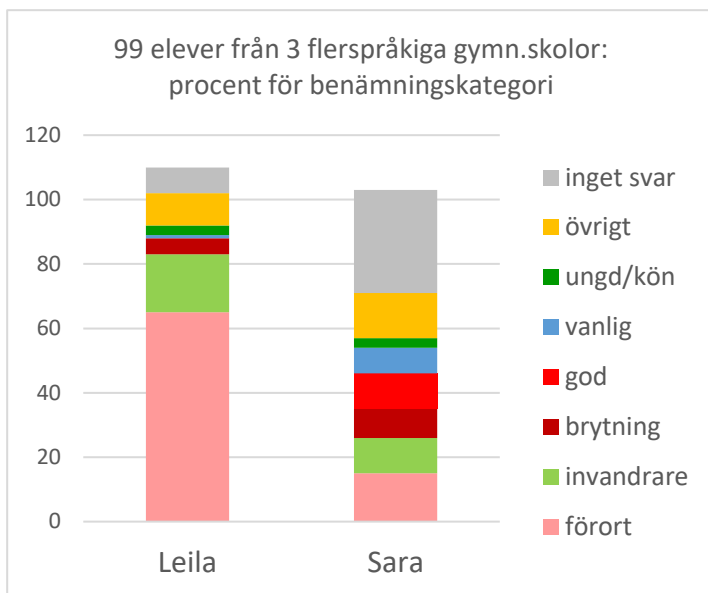
I figurerna 1 och 2 nedan visas hur talproven från två av talarna betecknades av dels elever från de tre mest mångspråkiga skolorna i SALAM-projektet – alltså skolor där den absoluta majoriteten av eleverna hade flerspråkig bakgrund – och dels av elever från de två mest enspråkiga skolorna. Båda talare, Leila och Sara, har flerspråkig bakgrund och är uppvuxna i en Stockholmsförort. Leila säger om sig själv

⁴ Akronymen SALAM utläses Sociolinguistic Awareness and Language Attitudes in Multilingual contexts. Projektet finansierades av Riksbankens Jubileumsfond.

att hon brukar prata slang, och i talprovet använder hon flera språkliga drag som vanligen förknippas med förortsslang. Sara däremot betonar att hon medvetet tar avstånd från slangen; hon tycker att den är ful. Saras talprov innehåller varken slangord eller grammatiska avsteg från svenskt standardtalspråk. Däremot har hon en tydlig förortsklang i sitt uttal. Leilas och Saras talprov representerar alltså olika former av förortsindexerat tal: förortsslang respektive förortssvenska.

Beteckningarna för Leilas och Saras talprov som föreslogs av eleverna i den flerspråkiga gruppen – dvs. av elever som delar bakgrund med Leila och Sara – är tänkta att belysa ett inifrånperspektiv på förortsindexerad språklig variation, medan svaren från den enspråkiga elevgruppen snarare illustrerar ett utifrånperspektiv.

Som figur 1 visar beskriver majoriteten av lyssnarna i den flerspråkiga elevgruppen Leilas slangpräglade sätt att tala med ord som refererar till förorten, men även beteckningen *invandrarsvenska* är vanlig. Vad gäller Saras talprov är det nästan en tredjedel som inte har lämnat

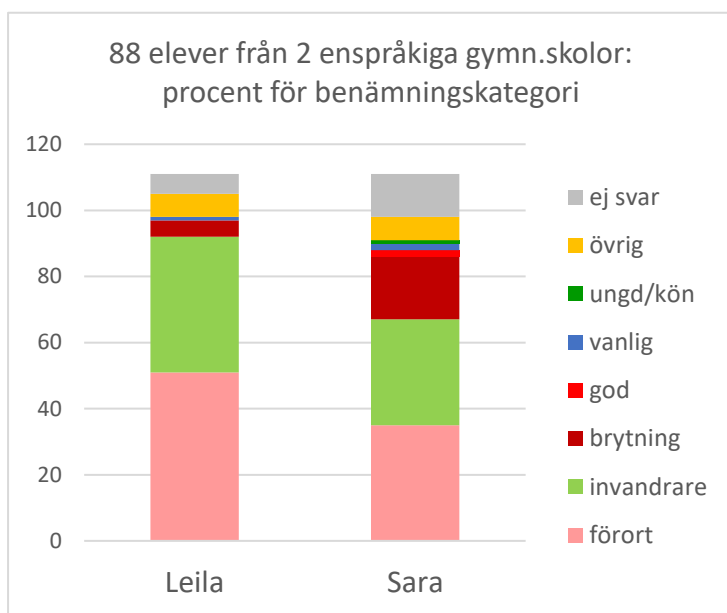
Figur 1. Ett inifrånperspektiv på benämningar.

något förslag, vilket tyder på att Saras sätt att tala är svårare att placera. Det är också betydligt färre elever som beskriver det som *förortsindexerat tal* eller *invandrarsvenska*. Däremot är det fler som väljer att beteckna det som *god* eller *vanlig* svenska.⁵

Vi kan jämföra detta med beteckningarna som föreslogs av elever från de två i hög grad enspråkiga skolorna som deltog i projektet. Där träder delvis en annan bild fram (se figur 2). Leilas talprov beskrivs fortfarande huvudsakligen i termer av *förort* och *invandrarsvenska*. Men eleverna i den här gruppen föreslår dessa beteckningar – tillsammans med beteckningen *brytning* – även för Saras talprov. Trots Saras mer standardnära svenska uppfattas hon, liksom Leila,

⁵ I kategorin 'övrigt' har (i detta sammanhang) mer ovidkommande beskrivningar samlats, till exempel *slarvigt* eller *snabbtalad*.

som ”invandrartjejen från orten”. Eleverna på de i hög grad enspråkiga skolorna skiljer, med sitt utifrånperspektiv, alltså inte mellan slang och klang.

Figur 2. Ett utifrånperspektiv på benämningar.

Även resultaten från en senare perceptionsstudie (Bijvoet 2018) visar att människor utan förankring i eller närhet till mångspråkiga förortsmiljöer mer sällan skiljer mellan slangen och klangen. Deltagarna i den aktuella studien (N=95) var alla yrkesverksamma eller blivande grindvakter inom arbetsmarknads- och utbildningssektorn. Grindvakterna fick lyssna på 10 röster från unga vuxna män (såväl enspråkiga som flerspråkiga, födda i Sverige som invandrade, och såväl *med* som *utan* förortsbakgrund) och sedan svara på ett antal frågor om talproven. I en yrkesgissningsuppgift fick de till exempel gissa talarnas utbildningsbakgrund genom att välja ur en lista med yrken med varierande utbildningslängd och status. Resultaten från yrkesgissningsuppgiften visar att den absoluta majoriteten av grindvakterna (80–100 %) associerar samtliga talprov på förortsindexerad svenska – oavsett om det var talprov på förortsslang eller på en normnära förortssvenska –

med yrken som kräver kort eller ingen utbildning och som har lägre status. I de därpå följande fokusgruppdiskussionerna med ett urval av deltagarna (N=20) bekräftades att grindvakterna hade misstagit den mer formella förortssvenskan för förortsslang.

Som vi redan påpekat i inledningen till den här artikeln kan en sådan hopblandning av slangen och klangen ha allvarliga följder. Den kan leda till att talaren i fråga missbedöms avseende såväl språklig kompetens som allmänt uppförande. Förväxlingen uppstår när den ovana lyssnaren hör ett uttal ("stackato") och en språkmelodi som vanligen förknippas med ungdomar från förorten. Sedan görs ytterligare kopplingar till egenskaper som ofta tillskrivs denna stigmatiserade grupp. De kopplingar som görs kan vara såväl språkliga ("har ett dåligt språk", "pratar slang") som beteendemässiga ("är stökig och kaxig") – även om talaren i fråga inte alls talar slang utan använder en mer formell svenska med förortsklang.

Resultat som dessa stärker vår uppfattning att det är motiverat att explicit skilja mellan slang och klang. För vad händer om förväxlingar sker i *verkliga* situationer som är avgörande för den sociala inkluderingen av förortsförankrade unga människor, till exempel i institutionella samtal som rör sådant som bostad, utbildning och arbete? I sådana situationer kan en felaktig bedömning försvåra för de unga att få tillgång till viktiga arenor och därmed bidra till social exkludering.

5 Avslutning

I den här artikeln har vi närmat oss den förortsindexerade svenskan utifrån flera angreppssätt. Tanken med detta är att belysa att ett och samma språkliga fenomen tjänar på att studeras på olika sätt; det ger en djupare förståelse av den språkliga och sociala komplexiteten. I vårt fall ger det etnografiska perspektivet en emisk förståelse för det förortsindexerade talet och dess talare. Det variationslingvistiska perspektivet bidrar med kunskap om typiska drag i det förortsindexerade talet och deras spridning utanför storstäderna. Det visar också på förhållandet mellan förortsindexerat tal och den omgivande dialekten. Det folklingvistiska perspektivet slutligen, visar att språkbrukare inte bara bedömer det förortsindexerade talet på olika sätt, utan att de också skiljer sig i fråga om hur väl de uppfattar nyanserna i talet.

Gemensamt för våra studier är att det empiriska materialet illustrerar att förorten är något som *görs* genom bland annat språk, såväl i som utanför storstadsområden.

För de deltagare i våra studier som har förortsbakgrund utgör förorten den plats som de identifierar sig med och känner tillhörighet till; förorten är synonymt med "hemma". För dem ter sig innerstan, eller den del av samhället som inte stämmer in på förortsdemografin, på olika sätt avlägsen (exempelvis i fråga om den normnära majoritets-svenska som talas där och de sekulära levnadssätt och de klädstilar som finns representerade). De deltagande ungdomarnas tal indexerar en tämligen tydlig förortstillhörighet, det vill säga att talet pekar mot förorten som social plats (Ochs 1997, Silverstein 2003). Att förorten görs med hjälp av bland annat språk, och att görandet inte endast tar plats i storstadsområden, framkommer i den etnografiska och den variationslingvistiska undersökningen som beskrivits ovan. Utöver att indexera en förortstillhörighet pekar det förortsindexerade talet också mot vissa föreställda egenskaper, vilket uppmärksammas i de refererade perceptionsstudierna.

Språk betraktas inom den moderna sociolingvistikens som ett rörligt och rörligt fenomen, som inte enkelt låter sig avgränsas (Rampton 2011b, Creese & Blackledge 2015). Det gör etikettering av språk och sätt att tala, däribland förortsindexerad svenska, till en laddad fråga som kan och bör diskuteras (se t.ex. Irvine & Gal 2000, Cornips m.fl. 2015 för en diskussion om benämningar). Som framgår av inledningen till den här artikeln gör vi ett medvetet val att använda oss av språkliga etiketter – ett val som vi motiverar utifrån ett strategiskt essentialistiskt förhållningssätt. Vi behöver beteckningar för att till exempel kunna förklara för personer i grindvaksställning att unga förortsförankrade talare har en variation i sitt förortsindexerade tal (från informellt till formellt). Vi behöver alltså ibland kategorisera för att kunna bidra till att olika former av språklig variation lyfts fram och ges erkännande, och för att motverka språklig orättvisa eller utbredda negativa stereotyper. Så när förortsindexerat tal generellt fylls med "attityd" och avfärdas som informellt och slarvigt tar vi till en begreppsapparat som synliggör att så *inte* behöver vara fallet.

Vår förhoppning är att studier som de vi har redovisat i den här artikeln kan bidra till att den traditionella, snäva uppfattningen om vad som räknas som ”god” standardnära svenska utvidgas till att också omfatta förortssvenska. Förortssvenskan är troligen här för att stanna – och den är *ett* bland många sätt att tala en mer formell svenska.

Transkriptionsnyckel

- [Början av överlappande tal
-] Slut för överlappande tal
- = Talarens tur fortsätter på annan rad
- (.) Kort paus
- # Längre paus
- Avbrutet ord eller yttrande
- Ord Betoning eller emfas
- X Ohörbart ord
- : Förlängt ljud
- [ord] Förklarande tillägg
- (ord) Osäker transkription
- ↑ Förortsmelodi
- [ord] Anonymisering

Litteratur

- Agha, Asif. 2003. The social life of cultural value. *Language and Communication* 23(3) (2003). S. 231–273.
- Bijvoet, Ellen. 2018. Förortssvenska i grindvaktens öron. Perceptioner av migrationsrelaterad språklig variation bortom inlärarespråk och förortsslang. *Språk och stil* NF 28. S. 142–175.
- Bijvoet, Ellen & Fraurud, Kari. 2012. Studying high-level (L1-L2) language development and use among young people in multilingual

- Stockholm: The role of perceptions of ambient sociolinguistic variation. *Studies of Second Language Acquisition* 34:2. S. 291–319.
- Bijvoet, Ellen & Fraurud, Kari. 2016. What's the target? A folk linguistic study of young Stockholmers' construction of linguistic norm and variation. *Language Awareness* 25. S. 17–39.
- Bijvoet, Ellen & Senter, Karin. 2021. Förortsförankrat tal – ett inifrån och ett utifrånsperspektiv. *Språk och stil* NF 31:1. S. 166–200.
- Blommaert, Jan. 2007. Sociolinguistics and Discourse Analysis: Orders of Indexicality and Polycentricity. *Journal of Multicultural Discourses* 2. S. 115–130.
- Bodén, Petra. 2011. Adolescents' pronunciation in multilingual Malmö, Gothenburg and Stockholm. I: Källström, Roger & Lindberg, Inger (red.). *Young urban Swedish. Variation and change in multilingual settings*. Göteborg: Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 14. S. 35–48.
- Bucholtz, Mary. 1997. *Borrowed Blackness: African American Vernacular English and European American Youth Identities*. Diss. UC Berkely: Department of Linguistics.
- Bucholtz, Mary & Hall, Kira. 2005. Identity and Interaction: A Sociocultural Linguistic Approach. *Discourse studies* 7(4–5). S. 585–614.
- Christensen, Mette Vedsgaard. 2012. 8220, 8210 – *Sproglig variation blandt unge i multietniske områder i Aarhus*. Diss. Århus: Århus universitet.
- Cornips, Leonie, Jaspers, Jürgen & de Rooij, Vincent. 2015. The Politics of Labelling Youth Vernaculars in the Netherlands and Belgium. I: Nortier, Jacomine & Svendsen, Bente A. (red.). *Language, Youth and Identity in the 21st Century Linguistic Practices across Urban Spaces*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 45–69.
- Creese, Angela & Blackledge, Adrian. 2015. Translanguaging and Identity in Educational Settings. *Annual Review of Applied Linguistics* 35. S. 20–35.

- Davies, Bronwyn & Harré, Rom. 1990. Positioning the Discursive Production of Selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 20(1). S. 43–63.
- Ganuza, Natalia. 2008. *Syntactic Variation in the Swedish of Adolescents in Multilingual Urban Settings. Subject-verb Order in Declaratives, Questions and Subordinate Clauses*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet.
- Hyttel-Sørensen, Liva. 2017. "Gangster" or "wannabe". *Experimental and ethnographic approaches to a contemporary urban vernacular in Copenhagen*. Diss. Köpenhamn: Köpenhamns universitet.
- Irvine, Judith T. & Gal, Susan. 2000. Language Ideology and Linguistic Differentiation. I: Kroskrity, Paul V. (red.). *Regimes of language: Ideologies, politics and identities*. Santa Fe: School of American Research Press. S. 35–84.
- Jonsson, Rickard. 2007. *Blatte betyder kompis: om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. Diss. Stockholms universitet. Stockholm: Ordfront.
- Jonsson, Rickard. 2014. Boys' Anti-school Culture? Narratives and School Practices. *Anthropology & Education Quarterly* 45(3). S. 276–292.
- Kotsinas, Ulla-Britt. 1994. *Ungdomsspråk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Källström, Roger & Lindberg, Inger (red.). 2011. *Young Urban Swedish. Variation and Change in Multilingual Settings*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Lundqvist, Catarina. 2010. *Möjligheternas horisont. Etnicitet, utbildning och arbete i ungas berättelser om karriärer*. Diss. Linköping: Linköpings universitet.
- Matthes, Erich Hatala. 2016. Cultural Appropriation without Cultural Essentialism? *Social Theory and Practice* 42(2). S. 343–366.
- Milani, Tommaso M. 2010. What's in a name? Language ideology and social differentiation in a Swedish print-mediated debate. *Journal of Sociolinguistics* 14(1). S. 116–142.

- Milani, Tommaso M. & Jonsson, Rickard. 2018. Linguistic citizenship in Sweden: (De)constructing languages in a context of linguistic human rights. I: Lisa Lim, Christopher Stroud & Lionel Wee (red.). *The Multilingual Citizen: Towards a Politics of Language for Agency and Change*. Clevedon: Multilingual Matters. S. 221–246.
- Ochs, Elinor. 1997. Linguistic Resources for Socializing Humanity. I: Gumperz, John J. & Levinson, Stephen C. (red.). *Rethinking Linguistic Relativity*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 407–437.
- Rampton, Ben. 2011a. From Multi-ethnic Adolescent Heteroglossia' to 'Contemporary Urban Vernaculars'. *Language & Communication* 31. S. 276–294.
- Rampton, Ben. 2011b. Style, Contrast, Migration and Social Class. *Journal of Pragmatics* 43. S. 1236–1250.
- Rampton, Ben, Tusting, Karin, Maybin, Janet, Barwell, Richard, Creese, Angela & Lytra, Vally. 2004. *UK Linguistic Ethnography. A Discussion Paper*. Coordinating Committee. UK Linguistic Ethnography Forum, December 2004.
- Runfors, Ann. 2009. Modersmålssvenskar och vi andra. Ungas språk och identifikationer i ljuset av nynationalism. *Utbildning och demokrati* 18(2). S. 105–126.
- Sangfelt, Adrian & Senter, Karin (u.a.). Syntactic change in the speed of flight? The structure and use of V3 word order in contemporary urban vernacular Swedish and beyond.
- Senter, Karin. 2022. *Att göra förort. Om språkliga resurser hos gymnasieungdomar med mångspråkig förortsbakgrund*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Sernhede, Ove. 2007. *Alienation is my nation: hiphop och unga mäns utanförskap i Det nya Sverige*. [Ny utg.] Stockholm: Ordfront.
- Silverstein, Michael. 2003. Indexical order and the dialectics of sociolinguistic life. *Language and Communication* 23. S. 193–229.
- Skovse, Astrid Ravn. 2018. *Udgangspunkter og orienteringspunkter. En undersøgelse af socio-geografisk orientering, hverdagsmobilitet og*

- sproglig praksis blandt unge to steder i Danmark*. Diss. Köpenhamn: Köpenhamns universitet.
- Stroud, Christopher. 2013. Halvspråkighet och rinkebysvenska som språkideologiska begrepp. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.). *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle* (2:a uppl.). Lund: Studentlitteratur. S. 313–342.
- Svahn, Margareta. 2021. Språkliga varieteter bland unga i Skövde. *Svenska landsmål och svenskt folkliv* 143. S. 121–176.
- Svahn, Margareta & Nilsson, Jenny. 2014. *Dialektutjämning i Västsverige*. Göteborg: Institutet för språk och folkminnen/DAG.
- Young, Nathan J. 2019. *Rhythm in late modern Stockholm. Social stratification and stylistic variation in the speech of men*. Diss. London: University of London, Queen Mary.
- Årman, Henning. 2018. Speaking of ‘the Other’? Youths’ regimentation and policing of contemporary urban vernacular. *Language and Communication* 58. S. 47–61.